

ΜΙΧΑΗΛ ΛΕΛΕΚΟΥ

ΚΛΕΩΝΑΙΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΩΝ

ΛΑΪΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ, ΜΥΘΩΝ

ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΙΣΤΗΡΙΩΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΕΙΟΥ ΑΡΙΘ. 3

1891

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΛΕΛΕΚΟΥ

ΚΛΕΩΝΑΙΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΩΝ

ΛΑΪΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ, ΜΥΘΩΝ

ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΙΕΣΤΗΡΙΩΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΙΚΟΥ ΑΡΙΘ. 3

1891

ΕΘΙΜΑ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΓΕΝΝΑ

Σεμνοτάτη πανήγυρις ἡ παραμονὴ τῶν Χριστογέννων. Ἐντεῦθεν οἱ γέροντες οἱ μὲν ἀγοράζουσιν ἄμνους, οἱ δὲ ὄρνιθας, οἱ δ' ἀλέκτορας, οἱ δ' οὐ ἔχοντες, ἐκεῖθεν οἱ νεανίσκοι τρέχοντες ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν λέγουσι τὰ Χριστόγεννα χαριέντως¹, ἐτέρωθι αἱ νεάνιδες αἱ μὲν στολίζουσι τὸν οἶκον, αἱ δὲ σαίρουσι τὴν αὐλήν, αἱ δὲ ζυμοῦσι καὶ ποιοῦνται ψωμῖα περίφημα διαφόρων εἰδῶν, ὧν τὸ μεῖζον καὶ τὸ κρεῖττον καλοῦσι **χριστόψωμα**, τὰ δὲ ἄλλα **καρβελάκια**.

Ἐκ τούτων τὰ μὲν τρώγουσι, τὰ δὲ πέμπουσι τοῖς ἀναδεξιμαίοις αὐτῶν, ὧν οἱ γονεῖς ἀμείβονται τὸ κομίσαν παιδίον ἢ τὴν παιδίσκην γλυκύσμασιν ἢ ἀμυγδάλοις.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ

Ὅτι γίνεται τὴν παραμονὴν τῶν Χριστογέννων, αὐτὸ τοῦτο γίνεται καὶ τὴν τοῦ νέου ἔτους.

Πάλιν οἱ προβεβηκότες ἄλλοι ὠνοῦνται ἀμπέχονα, ἄλλοι ἀθυρμάτια, ἄλλοι ὄρνιθας, ἄλλ' ἰνδικοὺς ἀλέκτορας, ἄλλοι χῆνας, ἄλλοι γλυκύσματα, ἄλλοι δ' οὐ ἔχοντες.

Πάλιν καὶ τὰ μειράκια περιφερόμεν' ἀπ' αὐλῆς εἰς αὐλήν λέγουσι τὸν **ἅγιον Βασίλειον** αὐλῶν τε καὶ τυμπάνοις².

¹ Ἴδε τὰ Χριστόγεννα ἐν τῇ *Δημοτικῇ μου Ἀνθολογίᾳ* τοῦ 1868 σελ. 7 καὶ ἐν τῷ *Ἐπιδορπίῳ* μου τοῦ 1888 σελ. 9.

² Ἴδε τὸν ἅγιον Βασίλειον ἐν τῇ *Δημοτ. Ἀνθολογίᾳ* σελ. 9 καὶ ἐν τῷ *Ἐπιδορπίῳ* σελ. 10.

Πάλιν καὶ αἱ δεσποινίδες ἄλλ' εὐτρεπίζουσι τὰ τῆς ἐστίας, ἄλλ' ἐτοιμάζουσι τὰς ἀθίκτους ἐσθῆτας, ἄλλαι ζυμοῦσι καὶ πλάττουσι πολλά τε καὶ ποικίλα ὄψα τε καὶ ψωμιά, ἐν οἷς καὶ πλακοῦντα πάγκαλον, ὃν καλοῦσι **βασιλόπητα** καὶ **βασιλοπήτα**.

Ἐν τούτῳ τίθενται καὶ νόμισμά τι, ποιοῦσι δὲ καὶ τινα κοσμήματα ἐπ' αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τοῦ φυράματος εἰκονίζοντα βοῦς, ἄροτρον, πρόβατα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὴν ἐπιούσαν, ὅτε τίθεται ἡ τράπεζα καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὁ πλακοῦς ὁ πολὺς ἅμα, κάθηνται κύκλῳ καὶ κυλίουσι πέρα τρεῖς αὐτόν, ὅστις, ἂν πέσῃ καὶ τὰς τρεῖς ὑπτίος, οὐκ ἔστι καλόν, ἂν πρηγῆς, εὐοίωνον, μεθ' ὃ ποιοῦμενοι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρεῖς ὑπὲρ τοῦτον ἀκροθιγῶς μαχαίρα κόπτουσι καὶ ἄρχονται τρώγειν μετὰ προσοχῆς ὅπως εὕρωσι τὸ κέρμα, ὅπερ ὅστις εὔροι ὑπερχαίρει τυχερὸς ὧν δῆθεν. Μετὰ ταῦτα τρώγουσι καὶ ὀλίγα γλυκύσματα ἵνα ἐν γλυκύτητι διανύσωσι τὸ νέον ἔτος.

Κατ' αὐτὴν ἀπηγορευμένον πᾶν ἔπος ἄτοπον.

Ἡ ὀργὴ καὶ τὸ ῥάπισμα, διότι ἀρχόμενον οὐ παύσεται ἐξακολουθοῦν ὅλον τὸ ἔτος.

Τὸ ὄνομα τῶν μυῶν, οὗ λεγομένου, πληθύνονται.

Ἀσπαστόν δὲ τὸ γεύεσθαι κατ' αὐτὴν καὶ ἀγρίου θηράματος, οὗ τινος ἕνεκεν ἔσται ὑγιῆς ὅλον τὸ ἔτος ὁ γευσόμενος.

ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ

Ὁ γίγνεται τὴν παραμονὴν τοῦ νέου ἔτους, αὐτὸ τοῦτο γίγνεται περίπου καὶ τὴν τῶν Θεοφανείων, ἐφ' ᾧ σημειούμεθα μόνον τοῦτο διὰ τὰ Φῶτα.

Πάλιν οἱ μειρακίσκοι περιφερόμενοι ἀπὸ θύρας εἰς θύραν ἄδουσι τὰ Φῶτα γλυκυτάτῃ μολπῇ¹. Πλὴν τούτων ὅμως ἔχει αὕτη καὶ τὸ ἐξῆς.

Ἀπὸ πρωίας οἱ ἐφημέριοι περιερχόμενοι τὰς οἰκίας ὅλας εὐλο-

¹ Ἰδε τὰ Φῶτα ἐν τῇ Δημοτ. Ἀνθολογίᾳ σελ. 10 καὶ ἐν τῷ Ἐπιδορπίῳ σελ. 12.

γοῦσι καὶ ἀγιάζουσιν αὐτάς, οἱ δὲ ἐν αὐταῖς ἀσπαζόμενοι τὸν σταυρὸν καὶ τὴν χεῖρα τούτων ῥίπτουσι κερμάτιον εἰς τὸν ἀμφορίσκον ὃν περ φέρει ὁ ἐπόμενος ἐκάστῳ.

Τὴν ἐπιούσαν μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τελεῖται ὁ μέγας ἀγιασμός, ἐξ οὗ λαμβάνοντες ὅλοι βαίνουσ' οἴκαδε καὶ ἀγιάζουσι τὰ αὐτόθι, ἐκδιωκομένου οὕτω παντός ὄντος ἀκαθάρτου καὶ εἰσερχομένου τοῦ Χριστοῦ.

Οὐχὶ ὀλίγον φαίνεται σύμφωνον πρὸς ταῦτα τὸ ἀκόλουθον.

Πιστεύουσι θνητοί τινες ὅτι ὑπάρχει μία τάξις ὄντων ἀφανῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα **καλικάντζαροι** καὶ **καλικαντζαραῖοι** καὶ ὅτι ἡ τάξις αὕτη καταγίνεται κατ' ἔτος εἰς ἐκκοπὴν δένδρου πελωρίου, ὅπερ πρὶν εἰσέτι κόψῃ ὅμως ἐντελῶς ἐγκαταλείπει καὶ φεύγει καὶ ἀπέρχεται περὶ τὰ Χριστόγεννα πρὸς ὅλα τὰ κατωκημένα μέρη καὶ μένει μέχρι τῶν Θεοφανείων.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τρέχουσα ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν κατουρεῖ τὰς κρόκας τῶν γυναικῶν καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα πράττει, οὐκ ὀλίγα δὲ βαττολογεῖ, ἐν οἷς καὶ τόδε:

Νύχτα μὴν καθίσετε,
Κουκιά μὴ ῥοκανίσετε·
Παλιουρᾶδες εἴμαστε,
Πάλιουρα βαστένομε,
Στὸν κόρφο σας τὰ βένομε.
Βάρ τὴ νειὰ μὲ τὴν καλάμα,
Τὴ γρηὰ μὲ τὴν κοπάνα.

Τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων ὅμως, ὅτε οἱ ἐφημέριοι περιφέρονται καὶ ἀγιάζουσι τὸν κόσμον, τρέπεται εἰς φυγὴν φθεγγομένη:

Φύγετε νὰ φύγωμε,
Τ' ἔρχετ' ὁ τουρλόπαπας
Μὲ τὴν ἀγιαστούρα του
Καὶ μὲ τὴ μαγκούρα του·

τρέπεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ δένδρον, ὃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῆς ἀναπτύσσεται καὶ γίνετ' αὐθις ὡς ἦν καὶ πρότερον καὶ ὅπερ ἄρχεται κόπτουσ' αὖ πάλιν.

Ἐκ τούτων οὖν συνάγεται ὅτι τοιοῦτόν τι σχεδὸν συνέβαινε καὶ κατὰ τὰ Θαργῆλια, ἐορτὴν ἰωνικὴν, καθ' ἣν ἄδοντες ῥοδὴν τινα τοῦ Μιμνέρμου καὶ πλήττοντες κλάδοις συκῆς ἐξεδίωκον τοὺς φαρμακοὺς εἰς ἐξαγνισμόν τοῦ τόπου.

Οἱ φαρμακοὶ λοιπὸν ἐξεδιώκοντο κλάδοις, οἱ καλικάντζαροι ῥαντίστροις. Ἀλλ' οἱ δυστυχεῖς οὗτοι οὐ μόνον διώκονται, ἀλλὰ καὶ εἰσὶ καταδεδικασμένοι εἰς τὸ βάσανον τοῦ Σισύφου.

Σημειωτέον δὲ ὅτι οὗτοι ἔχουσι τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν ὄνειον καὶ ὅτι φοβοῦνται σφόδρα τὴν ἀλέκτορος ῥοδὴν, τὸ μέλαν καὶ τὴν ὕσγην, οὗ ἕνεκα τιθέασιν αὐτὴν αἱ γυναῖκες εἰς τὸν φεγγίτην ἐφ' ὅσον τυγχάνουσιν ὄντες αὐτόθι, ἣν ὡς βλέπουσι φεύγουσι πεφοβημένοι καὶ οὐκ εἰσέρχονται οὐρῆσαι τὰς κρόκας.

Η ΑΠΟΚΡΕΩΣ

Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΚΡΕΑΤΙΝΗ

Πρὸ τῆς ἀπόκρεω θυσιάζοντες οὓς ἔτος ἔτρεφον χοίρους ἀποψιλοῦσι τούτους ὕδατι ζέοντι καὶ μαχαίραις, ἀναρτῶσι δ' ἐν πασσάλῳ ἢ δοκῷ καὶ ἄρχονται τρώγοντες ἐρρωμένως ἐφ' ὅσον διαρκούσιν αἱ ἀπόκρεω.

Συνειθίζουσι μάλιστα καὶ τινας ἐσπέρας οἰκεῖοί τε καὶ φίλοι συνέρχεσθαι καὶ συντρώγειν, πίνειν τε καὶ κραιπαλᾶν, ὀρχεῖσθαι καὶ ἄδειν μέχρι ὀρθρου βαθέος, ὅτε τρέπονται πλέον εἰς φυγὴν τραυλίζοντες οὗτοι, ὀκλάζοντες ἐκεῖνοι, γελῶντες οἱ ἄλλοι.

Σημειωτέον δὲ ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν θυσιάζουσι τὰ ζῶα ταῦτα προσέχουσι μὴ τυχὸν ἀκουσθῇ τοῦτο, διότι εἰσὶ τινες, οἵτινες ἅμ' ἀκούσαντες ἔχουσί τι ἐν αὐτοῖς, ὃ καθίστησι θᾶπτον ἢ ὀψὲ ὄζον τε καὶ ὀδωδὸς ἅπαν τὸ θῦμα.

Οὐχ ἥττον σημειώσεως ἄξιον τυγχάνει καὶ τοῦτο.

Εἰώθασι συνάπτειν τὸ κέντρον τῶν χοίρων πρὸς τὸ κλειῖθρον τῆς θύρας, οὗ συναπτομένου συνάπτονται σύναμα καὶ αἱ γαμφηλαὶ τῶν γαλῶν καὶ οὐ δύνανται φαγεῖν ἃ ἔχουσιν ἔκθετα κρέα.

Η ΤΥΡΟΦΑΓΟΣ

Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΥΡΙΝΗ

Τὴν τελευταίαν ἐσπέραν τῆς τυροφάγου συνερχόμενοι πάλιν οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς ἄπτονται δαιτὸς ἀθώας, ἣν χάρις ἀθρὰ περιχρίει, ἀνθοσμίας ἡδὺς ἱλαρύνει, ἄσμα καὶ χορὸς εὐπρεπῆς ὠραίζει. Ὁ δὲ ὅμως ἔχει περιπλέον ἢ ἐσπέρα αὕτη ἐστὶ τὸ ἐξῆς.

Ἐν τῇ δαιτὶ οὐ μόνον περὶ τὸ τρώγειν περιορίζονται, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν ὑπεξαίρεσιν **μακαρουνέων** αἱ νεαραὶ νηρηίδες, ὧν εἴ τις ἐπιτύχοι, φυλάττει κειμήλιον ὥς ἐν αὐτῇ, καὶ ὅταν ἐπανεέλθῃ οἴκαδε καὶ κλιθῇ πρὸς ὕπνον τίθησιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτῆς.

Οὕτως ἐὰν ἴδῃ καθ' ὕπνον ὅτι δίδωσιν εἰς αὐτὴν νέος ἢ νεᾶνις ὕδωρ ἐν κρατῇρι στερρῷ, λήψεται ἄνδρα νέον ἄγαμον· ἂν ὅμως ἢ ἐρρωγῶς ὁ κρατήρ, χῆρον, εἰ δέ που ἔχει καὶ κηλῖδά τινα, ἄτιμον ἐστὶ τὸ δίδον πρόσωπον.

Ο ΛΑΖΑΡΟΣ

Τῶν βαίτων τὴν προτεραίαν χαιρετίζουσιν αἱ νεάνιδες ἐνὸς ἐκάστου τὴν ἐστίαν λέγουσι τὸν Λάζαρον μετὰ χάριτος ἀρρήτου. Ἐν τισὶ μάλιστα πληθυσμοῖς ἀλθανογλώσσοις αἱ λέγουσαι τὸν Λάζαρον φέρουσιν ἐν χερσὶ καὶ ἀνδρείκελον φιλοκάλως ἐστολισμένον¹.

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΑ ΠΑΘΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς περιφερόμενοι οἱ παῖδες

¹ Ἰδε τὸν Λάζαρον ἐν τῇ Δημοτ. Ἀνθολογίᾳ σελ. 11-13 καὶ ἐν τῷ Ἐπιδορπίῳ σελ. 13.

ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν λέγουσι τοῦ **Χριστοῦ τὰ πάθη** περίλυποι καὶ σιγηλοί ¹.

Τὸ σάββατον αἱ οἰκοδέσποιναί βαπτουσι βαφῇ πορφυρᾷ πλῆθος ψῶν, ζυμοῦσι δὲ καὶ κολλύρας οὐχὶ ὀλίγας.

Καὶ τὰ μὲν ψὰ καταναλίσκουσιν οὕτως.

Τὸ πάσχα καὶ καθ' ὅλον τὸ ἀκόλουθον ἐορτολόγιον, ὅταν ἐτοιμάζεται ἡ τράπεζα καὶ τίθενται ἐπ' αὐτῆς αἱ ἀναγκαῖαι κολλύραι, ὁ ζωμὸς ὁ κλεινός, ὁ ἄμνος ὁ ὀπτός, ὅστις ἐστὶν ἡ πρωτίστη φροντίς ὅλων τῶν χριστιανῶν, ἡ φυλλὶς ἡ καλὴ καὶ τὰ ψὰ τὰ κόκκινα, κάθηνται περὶ αὐτὴν ὅλ' εὐσταλεῖς, ὅλ' εὐθυμοὶ καὶ λαμβάνουσιν ἅνα ἓν ἕκαστος ψὸν καὶ λέγουσιν ὁ μὲν **Χριστὸς ἀνέστη**, ὁ δὲ **ἀληθῶς ἀνέστη** καὶ συγκρούουσι ταῦτ' ἀλλήλοις· εἴτ' ἄρχονται τρώγειν τε καὶ πίνειν, λέγειν τε καὶ ψάλλειν τὸ Χριστὸς ἀνέστη καὶ ἄλλα πολλὰ κατόπιν ᾄσματα τὸ χαρμόσυνον τῆς ἡμέρας ἐρμηνεύοντα.

Τὰς δὲ κολλύρας ὧδέ πως :

Ἐκ τούτων ἐσθίουσι μὲν, στέλλουσι δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀναδεξιμαίους αὐτῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ φυλάττουσι καὶ μίαν μέχρι τῆς τελευταίας ἐσπέρας Ἀπριλίου, καθ' ἣν τίθενται ταύτην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτῶν καὶ ἐγείρονται νύκτωρ, κόπτουσι καὶ λαμβάνουσιν ἕκαστος ἅνα μίαν ἔνθεσιν.

Καὶ ποιοῦσι τοῦτο νύκτα ἵνα μὴ κατόπιν ἀκούσωσι, τῆς ἡοῦς ὑποφωσκούσης, ὄνου βόαμα ἢ κόκκυγος ψόδῃν· διότι, ἂν ἀκούσωσι πρὶν ἢ λάβωσι τὴν ἔνθεσιν, οὐκ ἔστι καλόν, ἂν δὲ μετ' αὐτήν, οὐκ ἔστι τι². Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀνάστασιν ὡς ἐξῆς.

Ὅτε ὁ ἱερεὺς ἄρχεται λέγων **Δεῦτε λάβετε φῶς**, αὐτίκα

¹ Ἰδε τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη ἐν τῇ Δημοτ. Ἀνθολογίᾳ σελ. 14 καὶ ἐν τῷ Ἐπιδορπίῳ σελ. 15-18.

Αἱ δέσποιναί, εἰς ὧν τὴν οἰκίαν λέγουσιν αὐτά τε καὶ τὰ πρὸ αὐτῶν τὰ παιδία, διδόασιν τούτοις ἢ ψὰ ἢ ὀβολὸν ἢ διώβολον.

² Οὕτως ἔδοξε τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου ἡοῖ λέγει τὸ κρατοῦν παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἔθιμον.

λαμβάνουσι καὶ ανάπτουσι τὰς ἑαυτῶν λαμπάδας, ἃς ὅτε μὲν ὑψοῦσι τρίς, ὅτε λέγεται τὸ Χριστὸς ἀνέστη τρίς, ὅτε δὲ σβεννύουσιν, ἄλλοτε δ' ἀνάπτουσι. Μετὰ δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐξερχόμενοι τοῦ ἱεροῦ τεμένους ἔχουσιν ἄλλοι μὲν ἡμμένας, ἄλλοι δ' ἐσβεσμένας αὐτάς.

Ἐκ τούτων νέοι τινὲς εὐστροφοὶ καὶ ζωηροὶ χωροῦσι πρὸς ἡτοιμασμένην αὐτόσε στιβάδα ξύλων καὶ βάλλουσι πῦρ, οὔτινος ἐκρηγνυμένου εἰς ἐρίβρομα κύματα φλογός, ἀγάλλονται βλέποντες οἱ πάντες ἐν χαρᾷ, μεθ' ὅπερ ἄπτουσι καὶ ὅσοι ἔχουσιν ἐσβεσμένα τὰ φῶτα αὐτῶν καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος οἴκαδε, ἐν ᾧ ἂν εὕρωσιν εἴτε ἄνθρακας ἐμπύρους εἴτε λύχνον καϊόμενον σβεννύουσι καὶ ἀνάπτουσι νέον πῦρ, ἂν δὲ τούναντίον, αὐτὸ τοῦτο γίνεται πάλιν, ὁ ἅγιον καὶ ἱερὸν πῦρ¹.

Τὰ δὲ κατὰ τὴν δευτέραν, ἣν περ λέγουσιν **Ἀγάπην**² οὕτωςί.

Τότε βάλλουσιν ὅλοι τὰ εὐμορφότατα φορέματα καὶ τὰ κράτιστα κοσμήματα αἱ δέσποιναί καὶ αἱ δεσποινίδες, ὧν τινων ἐν τῷ πρῶτον τὸ ἀκτινοβολοῦν τε καὶ λάμπον ἐπιχαρίτως ὁ χρυσοῦς ἢ ὁ ἀργυροῦς ὄρμος. Οὕτω δὲ μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν ὅλοι λευχεῖμονες, ὅλοι περιχαρεῖς, ὅλοι παιδοί.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐκβαίνοντες ἐκ τοῦ ἔδους ἄρχονται τοῦ χοροῦ καὶ χορεύουσι καὶ τραγωδοῦσι περιπαθέστατα. Ἄλλο ἰδεῖν καὶ ἄλλο ἀκοῦσαι.

Ψυχὴ μου! νομίζει τις ὅτι βλέπει πρὸ αὐτοῦ κόσμον ἄλλον, κόσμον ἑκτακτον, κόσμον ἀγγέλων λευκοπτέρων πυρπολούντων μολπαῖς. Ὡς ἡδὺ τὸ βλέπειν ἔστιν ὅτε τοιοῦτον κόσμον, κόσμον ταπεινοῦντα πᾶσαν ὑπεροψίαν ἀνθρωπίνην.

Ἔστω.

Ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν ὄρμον.

¹ Ὅμοιον περίπου πρὸς τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς Ἑστίας, ἐξ οὗ ἐλάμβανον οἱ ἄποικοι καὶ ἀνῆπτον ἐν τῷ νεοκτίστῳ αὐτῶν Πρυτανείῳ.

² Λέγουσιν ἀγάπην, διότι μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς ἀσπάζονται ἀλλήλους ἅπαντες ἐχθροί τε καὶ φίλοι καὶ λέγουσιν ἀσπαζόμενοι Χριστὸς ἀνέστη—ἀληθῶς ἀνέστη ὁ Κύριος ζῇ καὶ βασιλεύει εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Τοιοῦτον ὄρμον ἐφόρουν καὶ αἱ καλλιπάρειοι τῶν ἡρωικῶν χρό-
νων γυναῖκες, ἡ Ἑλένη λόγου χάριν, ἡ Ἐριφύλη, περὶ οὗ εἶπεν
ὁ ποιητής :

« Ἦλυθ' ἀνὴρ πολυΐδρις ἐμοῦ πρὸς δώματα πατρὸς
» Χρῦσεον ὄρμον ἔχων, μετὰ δ' ἡλέκτροισιν ἔερτο,
καὶ
» Ὀρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε
» Χρῦσεον ἡλέκτροισιν ἑρμένον ἡέλιον ὥς.

Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἡσίοδος :

» Ἀμφὶ δέ οἱ Χάριτες θεαὶ καὶ πότνια Πειθῶ
» Ὀρμους χρυσεῖους ἔθεσαν χροῖ'

Ἄμα τε καὶ Πίνδαρος :

» Κλεωναίου τ' ἀπ' ἀγῶ=
» νος ὄρμον στεφάνων».

Ἔστω καὶ τοῦτο.

Εἰπωμεν ἤδη τινὰ καὶ περὶ τοῦ χοροῦ τοῦ ἐγχωρίου.

Παλαίφατος ὁ χορὸς ὁ ἐγχώριος· αὐτὸς οὗτος ἦν οὐχὶ μόνον ἐν
τῷ ἡρωικῷ αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα, ἦν, ἐστὶ καὶ ἔσται ὁ
χορὸς οὗτος ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν Ὀλυμποί καὶ Ταῦγετοι. Καὶ
διατί ὅχι; Τίς ἄλλος ἐκτὸς αὐτοῦ πλεόν σεμνός, πλεόν ἠθικός,
πλεόν χρυσοῦς χορός; Οὐδεὶς, οὐδαμοῦ.

Χορός, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς ἐτίμησεν¹, ὃν χιλιετηρίδες ἐλάτρευ-
σαν, αἰῶνες ἐστεφάνωσαν, ἀλλ' ὃν δυστυχῶς ἤρξατο περιφρονεῖν
τὸ παράφορον τοῦ νέου Κεκροπίδου φρόνημα, τὸ φοβερώτατον τοῦ

¹ «Μέσσοισιν δ' ὠρχεῖτο πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
λέγει που ὁ Εὐμηλος ἢ ὁ Ἀρκτῖνος.

Λέγει δὲ καὶ ὁ ποιητής :

» Ἐνθα μὲν ἡῖθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι
» Ὀρχεῦντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.

Καὶ ὁ Ξενοφῶν :

« Ἐπειδὴ σπονδαὶ ἐγένοντο καὶ ἐπαιώνισαν, ἀνέστησαν πρῶτοι Θρᾷκες
» καὶ πρὸς αὐλὸν ὠρχοῦντο σὺν ὅπλοις καὶ ἤλλοντο ὑψηλά τε καὶ κούφως
» καὶ ταῖς μαχαίραις ἐχρῶντο κτλ.».

νεαροῦ Κλέωνος ὕλαγμα προτιμῶν τὰ ἀλλότρια καὶ παραβλέπον
τὰ πάτρια, λακτίζον δ' ἀπηνῶς.

Ἔστωσαν καὶ ταῦτα.

Ἐκ τούτων λοιπὸν δῆλον ὅτι πᾶν τὸ σφζόμενον παρὰ τῷ λαῷ
τῆς Ἑλλάδος ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἐξ ἀμνημονεύτων αἰώνων καὶ
ὁ Ἕλλην ἐστὶν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἦν καὶ τότε, καὶ βοάτωσαν
ὅσον θέλουσιν οἱ Φαλμεράϋερ.

ΜΥΘΟΙ

ΜΩΑΜΕΘ ΚΑΙ ΙΗΣΟΥΣ

Μουσουλμᾶνος ὑπέρφρων ἔγραψέ ποτε εἰκόνα τινά, ἥς ἄνωθι
μὲν ἔθεσε τὸν Μωάμεθ φέροντα σοβαρὰν καὶ περίβλεπτον περιβο-
λὴν, κάτω δὲ τὸν Ἰησοῦν ὀλόγυμνον ταύτῃ τ' ἔχοντα κρεάδιον
καὶ τρώγοντα, ἐκείνη τε τὸν κύκνον αὐτοῦ βαστάζοντα.

Οὕτως οὖν προσεκάλεσε παρακλητικῶς ἡμέραν τινὰ εἰς τὸν
οἶκον αὐτοῦ θύτην τινὰ ὀρθόδοξον, πρὸς ὃν τὴν εἰκόνα δεικνύων
ὕμνει τὸν Μωάμεθ, ἔσκωπτε τὸν Ἰησοῦν.

Ὁ θύτης εὖ καὶ καλῶς ἐπισκοπήσας εἶπεν οὐχ ὀρᾶς; Ἐζήτησε
καὶ ὁ Μωάμεθ παρὰ τοῦ Χριστοῦ κρέας, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἰδοὺ
τὸν κύκνον μ' εἶπεν.

Οὕτως ἀκούσας ὁ Ὀσμανλῆς ἀπήλειψε τὸ γράμμ' αὐθωρεί.

ΙΕΡΟΣΥΛΙΑ

Λησταί τινες εἰσελθόντες ἐν τινὶ ναῷ ἐσύλησαν ὅλα τὰ πολύ-
τιμα σκεύη αὐτοῦ· ἔμενε δὲ μόνον ἔτι μία λυχνία ἀργυρᾶ, ἥτις
ἐκρέματο ὑπὲρ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ ἦν καὶ αὐτὴν ἠθελον συ-
λῆσαι, ἀλλ' ἐφοβούντο πατῆσ' ἐπὶ τῇ τραπέζῃ θεωροῦντες ἀμαρ-

τίαν τοῦτο. Ἐκεῖ τις εἶπεν ἐνὶ πάτει καὶ ἀνάβα καὶ μὴ φοβοῦ· οὐκ ἔστιν ἁμαρτία.

Τί λέγεις, ὑπέλαβεν οὗτος, οὐκ ἔστιν ἁμαρτία; ἁμαρτία καὶ μεγάλη μάλιστα τὸ πατῆσαι ἐπὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν.

Ὡ, ἀντεῖπ' ἐκεῖνος, ἀδελφέ, καρδίαν καθαρὰν καὶ πάτει ὅπου θέλεις.

Ἐκ τούτου τὸ λεγόμενον :

Καρδία καθαρὰ καὶ πάτει ὅπου θέλεις.

ΦΙΛΟΤΗΣ

Γυνή τις ἀγαπῶσα νέον τινὰ εὐκαιρίας ὥραν ὠνειρεύετο. Εἰπόντος οὖν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς αὐγὴν τινα ὅτι ἤξει τὴν δείλην εἰς τὸν μύλον, αὐτίκ' ἀνεκοίνωσε τοῦτο εἰς τὸν νέον καὶ παρήγγειλε πορευθῆναι τὸ ἑσπέρας. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ μὴ εὐρὼν πῆραν παρέμεινεν.

Ἀγνοῶν τοῦτο ὁ νεανίσκος ἀφίκετο τὴν ἑσπέραν καὶ ἤρξατο κρούων τὴν θύραν, ὅπερ ἀκούον τὸ γύναιον ἔφασκεν :

Ἄνεμε βορρειᾷ καὶ νότα,
Τί συχνοκτυπᾷς τὴν πόρτα;
Ἄντρας μου σακκὶ δὲν ἡὔρε
Καὶ 'ς τὸ μύλο δὲν ἐπῆγε.

ΑΝΗΡ ΚΑΙ ΓΥΝΗ ΧΗΡΑ

Βαίνων ποτέ τις ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Κηφισίαν ἀπήντησεν ἐκεῖ που πλησίον γνωστὴν τινὰ πῶς αὐτῷ χήραν, ἣ εἶπε χαιρετίσας ὥρα καλή.

Καλῶς ἦλθες, ἔφησ' αὕτη. Τί νέα ἐξ Ἀθηνῶν;

Σπουδαῖα, εἶπ' ἐκεῖνος.

Ἐδημοσιεύθη διάταγμα, καθ' ὃ οἷα δὴ γυνὴ ἔχει μικρὸν στόμα λήψεται δύο ἄνδρας.

Βῆ συμπτύσσουσα καὶ συστέλλουσα τὰ χεῖλη αὕτη.

Οἷα δὴ μέγαλον λήψεται τρεῖς.
Μπάα ἀνοίγουσα τὸ στόμα αὐτῆς ὁσίως.

ΕΙΣ ΚΑΙ ΣΙΚΥΣ

Σίκυν τις ἐκκαθάρας ἔρριψε τὰ καθάρματα καὶ οὔρησεν ἐπ' αὐτοῖς. Εἴτ' ἀποφαγὼν τοῦτον ἐτράπετο πρὸς ἐκεῖνα καὶ ἤρξατο διερευνᾶν τρώγειν τε καὶ λέγειν ἅμα τοῦτ' οὐκ ἔστι κατουρημένον, κεῖν' οὐκ ἔστι, τᾶλλο δ' οὔ. Αἶ κατουρημένα καὶ ἀκατούρητα.
Ἐντεῦθεν τὸ λεγόμενον:

Κατουρημένα καὶ ἀκατούρητα.

ΖΕΥΓΗΛΑΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ

Ζευγηλάτης ἀγαθὸς ὠδήγει μίαν πρωίαν ἵππον τε καὶ βόας ἐπ' ἀρούρας εὐρείας. Ἀποκαμὼν δὲ πεζὸς ἐλαύνων συνέλαβε τὸν ἵππον καὶ προσεπάθει πηδῆσ' ἐπ' αὐτοῦ, μὴ δυνάμενος ὅμως ἔλεγε βοήθει, Παναγία μου, καὶ λέγων ἐπήδησεν, ἀλλ' εἰς τὸ ἄλλο μέρος εὐρέθη πρηνῆς εἰπὼν : Αἶ πάμπλου πάλιν ἐβοήθησας.

ΔΟΞΑΣΙΑΙ

Δοξάζουσί τινες ὅτι ὁ θεὸς ἦν ποτε τόσον πλησίον τῆς γῆς, ὥστε ἔλειχον αὐτὸν οἱ βόες. Ἀκολούθως ὅμως ὑψώθη ὡς ἐξῆς.

Εἶπεν αὐτῷ μίαν ἡμέραν ἡ θάλασσα :

Δός μοι βάθος, δοῦναι σ' ὕψος.

Εὐθὺς οὗτος ἔδωκε τὸ βάθος, ἐκείνη τὸ ὕψος.

Σημειωτέον ὅτι θεὸν καλοῦσιν οἱ λαϊκοὶ τὸν οὐρανόν, ὅπως οἱ Πέρσαι ποτὲ καθ' Ἡρόδοτον.

"Οτι ὅτε ὁ θεὸς ἐποίει τὸν κόσμον ἡ μέλισσα ἐζήτησεν ἵνα πᾶν τὸ πληττόμενον ὑπ' αὐτῆς ἀποθνήσκῃ, ὁ δὲ θεὸς εἶπε σὲ κάλλιον, καὶ οὕτως αὕτη πλήττουσα καταλείπει τὸ κέντρον καὶ ἀπέρχετ' αὐθωρεί.

"Οτι οἶδασιν ἔνιοι τὸ ἀποσοβεῖν τὰ νέφη καὶ τὴν χάλαζαν κατὰ τὰς ἁλῶας ὧδέ πως.

Οὔτοι μὲν τιθέασι παρὰ τὸν ἀλοώμενον σῆτον τρίποδ' ἀνάποδα καὶ οὕτως ἀποσοβοῦσι τὰ αὐτόσ' ἐπιφανέντα νέφη ἢ τὴν χάλαζαν, ἐκεῖνοι δὲ τίθενται τῇ ἑαυτῶν ζώνῃ φάσγανον μελάνδετον, οὗ τις ἐχόμενοι περιφέρονται περὶ τὴν ἄλῳ καὶ πηγνύουσ' εἰς τὴν γῆν, διαβλέπουσι βλοσυροὶ καὶ λάβροι τὰ νέφ' ἢ τὴν χάλαζαν καὶ λέγουσι τὸ Πάτερ ἡμῶν, οὕτω δὲ καὶ οὔτοι διασκεδάζουσι ταῦτα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἂν θέλωσι βροχήν, λέγουσι τὸ Πάτερ ἡμῶν ἀντιστρόφως ἀρχόμενοι **ἀπὸ τοῦ πονηροῦ**, καὶ οὕτως ὕει.

Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Οὕτω καὶ τότε οἱ ἐν Κλεωναῖς ἱερεῖς ἀπεμᾶκρυνον τὰ νέφη καὶ τὴν χάλαζαν μαγγάνῳ τε καὶ μαγείᾳ, ἐξ οὗ καὶ χαλαζοφύλακες ἐλέγοντο.

"Οτι ἴσασι τινα γραῖδια καὶ καταβιβάζουσι τὴν νύκτα τὴν σελήνην μαγείᾳ τε καὶ μαγγάνῳ καὶ ὅταν καταβαίνῃ βοῖζει καὶ σείετ' ἐκεῖσε ὅλος ὁ τόπος.

Ὅμοιόν τι ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Πλάτωνι λέγοντι :

«Τοῦθ' ὄρα εἰ σοὶ λυσιτελεῖ καὶ ἐμοί, ὅπως μή, ὦ δαιμόνιε, πεισόμεθα »ὅπερ φασὶ τὰς τὴν σελήνην καθαιρούσας, τὰς Θετταλίδας».

Καὶ παρ' Ἀριστοφάνει εἰπόντι :

«Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετταλήν,
»καθέλοιμι νύκτωρ τὴν σελήνην».

"Οτι ὁ παλίουρος ἔχει τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀποτρέπειν πᾶν κακὸν ἐναέριον· διὸ ῥάπτουσι τοῦτον θυλακίσκῳ καὶ κρεμῶσιν εἰς τὸν λαιμόν τῶν παιδίων ἵνα φυλάσῃ ταῦτα ἀπὸ τοιοῦτου κακοῦ.

Τοιοῦτόν τι ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος ἔχον οὕτως.

«Ὡς ἔστι παρὰ σφισι δύναμις ἐκ θεῶν ποριζομένη θυσίαις τε καὶ ἐπωδαῖς, καὶ ἐπαγωγαῖς τισι καὶ καταδέσμοις τοὺς θεοὺς πείθουσί σφισιν ὑπηρετεῖν κλπ.».

Ὅτι βλέπουσιν ἔνιοι τὴν νύκτα φαντάσματα, λαγωνικὰ λόγου χάριν, τὸν διάβολον καὶ ἄλλα. Τοιαῦτα μάλιστα λέγουσί τινες ὅτι βλέπει πολλάκις ὁ ἐν τῇ κλεισворείᾳ τοῦ Ἀγιονορίου πορευόμενος, ἐν ᾗ ὧδε μὲν ἀκούει φωνάζον τὸ αἷμα τοῦ αὐτόθι ταφέντος ἐκτενοῦς ἐσμοῦ τοῦ Δραμάλεως, ἐκεῖ δὲ βλέπει λαγωνικὸν κατάλευκον προκύπτον ἐκ τοῦ ζόφου, κύκλῳ δὲ τὸν διάβολον δίκην ἀσκοῦ καταξήρου κροτοῦντα καὶ στρεφόμενον περὶ αὐτόν, καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ὅμοιόν τι σχεδὸν ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Πausανίᾳ λέγοντι :

«Ἐνταῦθα ἀνὰ πᾶσαν νύκτα ἵππων χρεμετιζόντων καὶ ἀνδρῶν μαχομένων ἔστιν αἰσθέσθαι».

Ὅτι ὅταν κύων τις ὠρύεται νύκτωρ, ὁσφραίνεται ἀπευκταίου τινός.

Τοιοῦτόν τι εὔρηται καὶ παρὰ Πausανίᾳ εἰπόντι :

«Τρίτον δὲ ἄλλο συνέβη σφίσιν. Οἱ κύνες συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ ἀνὰ πᾶσαν νύκτα ὠρύοντο κτλ.¹».

Ὅτι οἱ κατὰ τὸ θέρος αἰωρούμενοι στρόβιλοι εἰσὶν αἱ ψυχὰι τῶν ἀπελθόντων, αἱ ἐλίσσόμεναι ἀέρι χορεύουσιν.

Αἱ ψυχὰι αὗται λέγονται **ἀπόξοι, ξωτικά, ἀπαέρες.**

Ὅ ἐστιν ἐπὶ ἀέρας ὀχούμεναι καὶ ἀλλόμεν' ἔστιν ὅτε.

Ἐντεῦθεν καὶ τὸ λεγόμενον **ἔλαθ' ἀπόξω**, τουτέστιν ἔπαθέ τι ἔξωθεν ὑπὸ τῶν ἐξωτικῶν τυπείς.

¹ Ἴδε Ἐπιδорπίου μου τόμον Α', μέρος Β', σελ. 83.

"**Οτι** ὅταν θύελλαι καὶ καταιγίδες ἐπιφαίνωντ' ἄφνω καὶ ἄρ-
χωνται στροβιλιζοῦσαι τὰ πάντα, μαίνεται που γῆς ἐρίβρομος
Ἄρης.

"**Οτι** εἴ τις εὖροι τρίφυλλον πόαν δύο μόνον ἔχουσιν φύλλα
ἐλκύει πρὸς ἑαυτὸν πᾶν ὄψιμον ὃν κεντῶμενον δι' αὐτῆς¹.

"**Οτι** ὁ κλέψας ὅ,τι δῆποτε πρᾶγμα καὶ μὴ ἐπιστρέψας, ὅταν
θνήξῃ κρεμασθήσεται εἰς τὸν λαιμὸν αὐτοῦ τὸ **πολυποδήριον**².

"Ομοίον τι σχεδὸν ἅπαντᾷ καὶ παρὰ Πινδάρῳ κιθαρωδοῦντι :

« Ἀμφὶ δ' ἀνθρώ-
πων φρεσὶν ἀμπλακίαι
ἀναρίθμητοι κρέμανται ».

ΑΓΕΛΑΣΤΑ

Ἡοῦς ἐρύθημ' ἄνθρωπος.

Ποῦ βαίνεις, ὦ ταλαίπωρε, ποῦ τρέχεις ἀνθρωπίσκε ;
Οὐκ εἷς ἐκεῖνος ὃς ἦν χθὲς οὐδ' ἔχεις ὃ χθὲς εἶχες·
Ἀπῆλθον ἅπαντα βαβαί ! καὶ ἦβη τε καὶ κάλλος,
Ἀπῆλθον πλούτη, γέλια, συμπλέγματ', εἰλαπίναι
Καὶ νῦν εἰ φάσμα τι γυμνόν, σκιά τις ἀπαισία
Καὶ μετ' ὀλίγον ἔσει χοῦς, ἔσει σποδὸς ὀλίγη.

Ἰαλέμων ὀλόμαυρον ρεῖθρον
Βλέπε κύκλω σου ῥέον πικρὸν
Καὶ τοῦ ἄδου τὸ πέλωρον κλειῖθρον
Κλῦθι κλάζον τὸ γκράγκ κρυερὸν.

¹ Ἴδε Ἐπιδορπίου μου τόμον Α', μέρος Β', σελ. 84-85.

² *Πολυποδήριον*. Πολυποδήριον καὶ πολυποδηράκιον ἄλλοι λέγοντες ἐν-
νοοῦσιν οὐχὶ τὸ πολυπόδιον, ἀλλ' ἐρπετόν τι πολύπουν ἔλχον τὸ γένος ἐκ
τῶν ὄφρων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023311

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τεμᾶται Δραχμῆς

